

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет менеджменту
Кафедра публічного управління та адміністрування та міжнародної
економіки**

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ВРЯДУВАННЯ

конспект лекцій

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП
«Публічне управління та адміністрування» спеціальності D4 Публічне
управління та адміністрування денної та заочної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2025

УДК 32:35.07
П88

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 18.12.2025, протокол № 4.

Укладач:

А.В. Ключник – д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Рецензенти:

А.Д. Чикуркова – д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування ЗВО «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський;

Н.В. Потриваєва – д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв.

© Миколаївський національний аграрний університет, 2025

© Ключник А., 2025

ЗМІСТ

Тема 1. Вироблення політики. Врядування	4
1.1 Державна політика і демократичне врядування. Доказова політика.	4
1.2 Цикл політики – етапи формування і реалізації.	6
1.3 Повноваження органів влади у формуванні і реалізації політики та участь громадкості.	6
1.4 Зміст державної політики.	8
1.5 Політика як процес: затрати, результати, впливи і наслідки.	8
1.6 Рішення щодо політики.	9
1.7 Лідерство і цінності у формуванні політики.	10
1.8 Результативність, ефективність і економічність політики.	11
1.9 Прозорість і відкритість (публічність) процесу політики.	12
1.10 Взаємодія влади, бізнесу і громадянського суспільства у формуванні і реалізації політики.	12
1.11 Ресурси, механізми та інструменти політики.	13
Тема 2. Аналіз політики	15
2.1. Унормування процедур аналізу політики в Україні і світі	15
2.2. Процедури аналізу політики. Види аналізу політики. Економічний, політичний і соціальний аналіз	16
2.3 Цифровізація аналізу політики і роль великих даних	18
2.4 Цілі і завдання політики	19
2.5 Ідентифікація проблеми/питання для аналізу політики	19
2.6 Аналіз середовища політики і стейкхолдерів	20
2.7 Підстави для державного втручання. Обґрунтування політики	22
2.8 Аналіз середовища політики і стейкхолдерів	23
2.9 Підстави для державного втручання. Обґрунтування політики	26
2.10 Моніторинг та оцінювання політики	27
2.11 Рекомендації щодо державної політики: підготовка аналітичних документів і презентація результатів аналізу політики	27
Тема 3. Сфери та напрями політики	29
3.1. Типологія політики: види, сфери, напрями	29
3.2. Багаторівневність політики: наднаціональний, національний, регіональний і місцевий рівень, їх взаємодія	30
3.3 Належне врядування: сервісна держава і місцеве самоврядування. Парламентаризм як підґрунтя політики народовладдя	30
3.4 Цифрове врядування і політика	33
3.5 Сфери та засади внутрішньої та зовнішньої політики та їх характеристика	34
3.6 Політика європейської взаємодії і євроатлантичної співпраці.	36
3.7 Національні інтереси, конфлікти і міжнародна взаємодія у політиці. Міжнародна безпека, основні загрози міжнародній безпеці	40
3.8 Національна безпека і безпекова політика. Стратегія національної безпеки України	42
Рекомендована література	44

ТЕМА 1. ВИРОБЛЕННЯ ПОЛІТИКИ. ВРЯДУВАННЯ

- 1.1 Державна політика і демократичне врядування. Доказова політика.
- 1.2 Цикл політики: етапи формування і реалізації.
- 1.3 Повноваження органів влади у формуванні і реалізації політики. Участь громадськості.
- 1.4 Зміст державної політики.
- 1.5 Політика як процес: затрати, результати, впливи і наслідки.
- 1.6 Рішення щодо політики.
- 1.7 Лідерство і цінності у формуванні політики.
- 1.8 Результативність, ефективність і економічність політики.
- 1.9 Прозорість і відкритість (публічність) процесу політики.
- 1.10 Взаємодія влади, бізнесу і громадянського суспільства у формуванні та реалізації політики.
- 1.11 Ресурси, механізми та інструменти політики.

1.1 Державна політика і демократичне врядування. Доказова політика.

Під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни.

Державна політика - це практична діяльність політичних суб'єктів і органів державної влади з реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політичних цілей.

Державна політика як вид діяльності може здійснюватися на чотирьох рівнях: *місцевий* – включає розв'язання місцевих проблем (житлові умови, середня освіта, громадський транспорт, соціальне забезпечення, організація торгівлі тощо); *регіональний (районний, обласний)* вимагає втручання держави; *національний*, визначається переважно становищем держави як основного інституту організації життя громадян, розподілу та перерозподілу ресурсів, національною політикою; *міжнародний* – основні суб'єкти міжнародні організації.

Державна політика поділяється за напрямками залежно від змісту проблем і питань, що необхідно вирішити органам влади та державного управління у певній сфері або галузі забезпечення суспільного розвитку чи економіки. Основними *видами державної політики* є: економічна, соціальна, фінансова, паливноенергетична, аграрна, екологічна, культурна, науково-технічна, інформаційна, адміністративна, зовнішня, національна, військово-промислова, національної безпеки, демографічна та ін.

Однак можливі класифікації та поділ політики за іншими критеріями, завдяки чому стає прозорим механізм відносин між учасниками розроблення та реалізації державної політики, а також визначення рівня її конфліктності. За такого підходу слід виділити специфічні види державної політики: *розподільча* – пов'язана з діяльністю органів влади щодо розподілу існуючих матеріальних

ресурсів (вигод) серед усіх груп населення (соціальні програми, освіта, наука тощо); *перерозподільча* означає, що певні ресурси передаються від однієї групи населення до іншої шляхом встановлення податків, тарифів, трансфертів, штрафів тощо; *регулятивна політика* передбачає дії органів державного управління з регулювання різних видів діяльності: економічне регулювання; захист споживчого ринку тощо; *адміністративно-правова* пов'язана з нормотворчою діяльністю та функціонуванням держави; *антикризова* проводиться державною владою у зв'язку з виникненням надзвичайних обставин, що потребують спеціальних (непопулярних, радикальних) дій.

Соціальним суб'єктом у системі державної політики є **народ** як джерело державної влади.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.8-9,49).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniuky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Демократичне врядування передбачає пріоритетність демократичних цінностей і базується на відповідних принципах при формуванні і реалізації державної політики.

Сучасне розуміння демократичного врядування базується на концепціях **належного врядування** (goodgovernance) і **чутливого врядування** (responsivegovernance). Належне врядування згідно з підходом Світового банку (1994 р.) характеризується передбачуваністю, відкритістю і таким, що спирається на знання, процесом формування і реалізації політики; високопрофесійною бюрократією, виконавчою владою, відповідальною за свої дії, розвиненим громадянським суспільством, що відіграє активну роль у суспільних справах. Усі ці складові функціонують відповідно до принципу верховенства права.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.50)*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniuky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Доказова політика (evidence-basedpolicy). Дослівно термін “evidence-based” означає “той, що базується на доказах. *Визначається у двох аспектах: впровадження* органами влади та державними установами на різних рівнях тих заходів і програм політики, ефективність, доцільність та корисність яких доведені практикою та підкріплені дослідженнями; **методологія впровадження політики**, в основі якої лежить особливий – доказовий підхід. Це означає, що на кожному етапі циклу політики здійснюється його ґрунтовне

опрацювання за кількома параметрами – від постановки самої проблеми політики (чому це – проблема? в яких країнах і контекстах вона визнається проблемою, а в яких на неї не звертають увагу?) до розробки можливих заходів (де і як над цією проблемою працювали? які є успішні приклади вирішення цієї проблеми? які заходи виявилися ефективними, а які – ні і чому?).

ДЖЕРЕЛО: <https://spa.ukma.edu.ua/news-and-events/shcho-zh-take-dokazova-polityka/>
<https://spa.ukma.edu.ua/news-and-events/rozkryvaiemo-poniattia-evidence-based-policy/>

1.2 Цикл політики – етапи формування і реалізації

Цикл політики в публічному управлінні - це послідовність етапів процесу політики, що поєднані у три основні стадії формування, впровадження (реалізації) і оцінювання політики та утворюють замкнене коло.

Етапи формування і реалізації публічної політики:

1. Визначення проблеми/встановлення / встановлення порядку денного.
2. Розробка можливих варіантів вирішення проблеми / формулювання варіантів політики.
3. Вибір найприйнятнішого варіанту проблеми / вибір варіанту політики.
4. Розробка стратегії впровадження обраного варіанту вирішення проблеми / вибір варіанту політики.
5. Впровадження обраного варіанту / впровадження політики та моніторинг.
6. Оцінювання результатів політики.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.51-52).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniuky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.3 Повноваження органів влади у формуванні і реалізації політики та участь громадкості

Функціонально всі представники *корпусу державних службовців* забезпечують реалізацію державної політики і, таким чином, беруть участь у політичному процесі. Крім того, певні групи посадових осіб задіяні на етапі здійснення контролю і арбітражу та на етапі вироблення політичного курсу. Особливість участі у визначенні пріоритетів державної політики державних службовців полягає в тому, що вони на цьому етапі виконують функцію з підготовки пропозицій щодо формування державної політики. Повноваження остаточно визначати пріоритети державної політики мають лише органи, які безпосередньо обираються народом (Президент України, Верховна Рада України), або призначені обраними органами (Кабінет Міністрів України).

ДЖЕРЕЛО: Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.38-39).

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Участь громадськості є невід’ємною складовою публічного управління та вироблення публічної політики. Ефективність та результативність публічної політики безпосередньо впливає на успішність, політичну та соціально-економічну стабільність держави, на благополуччя суспільства та життя кожного громадянина. Консультативно-дорадча участь громадськості у виробленні публічної політики визначається Постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (далі – Постанова КМУ № 996).

Щодо консультацій з громадськістю, вони можуть проводитися безпосередньо та опосередковано. До *безпосередніх* форм консультацій з громадськістю відносять: публічне громадське обговорення, що передбачає організацію таких публічних заходів як конференції, форуми, громадські слухання, круглі столи, збори, зустрічі з громадськістю, теле- та радіодебати, дискусії, інтерв’ю, Інтернет-конференції, телефонні «гарячі лінії» тощо (організатором є орган влади із залученням громадської ради); електронні консультації, що проводяться на веб-сайті «Громадянська влада і суспільство» та на офіційних веб-сайтах відповідного органу влади.

Опосередковані форми консультацій з громадськістю передбачають вивчення громадської думки, що здійснюється шляхом проведення соціологічних досліджень та спостережень (опитування, анкетування, контент-аналіз матеріалів ЗМІ, фокус-групи тощо); створення телефонних «гарячих ліній», проведення моніторингу коментарів, відгуків, інтерв’ю, інших матеріалів у друкованих та електронних засобах масової інформації для визначення позиції різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін; опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян пропозицій та зауважень з питання, що потребує вивчення громадської думки.

Проводячи консультації з різними групами інтересів у процесі вироблення публічної політики, виробники або розробники політики мають змогу зібрати інформацію, необхідну для аналізу ситуації або проблеми; оцінити підтримку варіантів рішень різними групами інтересів; підтримати варіант рішення; підтримати групи, які беруть участь у прийнятті рішення.

ДЖЕРЕЛО: Рудовська С.І. Консультативно-дорадча участь громадськості у виробленні публічної політики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 “Механізми

державного управління” – Національна академія державного управління при Президентіві України, Київ, 2018. (С.55).

Електронне посилання на джерело:

<http://academy.gov.ua/pages/dop/137/files/e6bc7dc3-1b9a-4d60-8845-0c141f1d6bd5.pdf>

1.4 Зміст державної політики

Державна політика - напрям дій (або бездія), що обирається владою для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем.

Зміст державної політики охоплює визначення проблеми, цілей й інструментів вирішення проблеми.

Цілі політики - з'ясування того, що ця політика намагається досягти, які її наміри і спрямування.

Інструменти (знаряддя) політики - це специфічні способи, за допомогою яких політика як реакція на проблему втілюється в життя.

***ДЖЕРЕЛО:** Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.51).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.5 Політика як процес: затрати, результати, впливи і наслідки

Державна політика як курс дій є процесом, реалізація якого вимагає безперервного втручання органів влади, відповідальних за проведення певного напрямку політики.

Затрати - це ресурси, необхідні для здійснення політики (на етапі проектування політики) або які фактично використані в процесі реалізації політики.

Реалізація політики, тобто здійснення намічених заходів політики для вирішення проблеми з урахуванням відомих цілей і завдань, дає різноманітні **результати**, передусім **прямі і безпосередні**, які називаються продуктами (випуском) політики. **Продукт** - це те, на що безпосередньо витрачаються бюджетні кошти, які виділяються на реалізацію заходів політики. Продукти політики впливають на зовнішнє середовище - економічні, соціальні, політичні чинники, а середовище справляє зустрічний вплив на продукти політики. **Впливи політики** можуть бути безпосередніми (прямими) і опосередкованими (непрямими); економічними, політичними, соціальними, фізичними (екологічними); очікуваними і неочікуваними; бажаними і небажаними. **Прямі впливи** безпосередньо пов'язуються з цілями певної політики (наприклад, якщо розглядається екологічна політика, то прямими впливами будуть екологічні впливи, а непрямими - певні соціальні і політичні впливи). Бажаність і небажаність впливів аналізуються з урахуванням двох чинників: по-перше, які

вигоди або які витрати/втрати породжує політика, по-друге, як розподіляються вигоди (виграші) і втрати (програші) серед різних груп суспільства.

З перебігом часу після ухвалення рішень щодо політики з урахуванням впливів середовища виникають **наслідки політики**. Їх можна класифікувати за часом виникнення на коротко-, середньострокові й віддалені (довгострокові). Також **результати** можна розподілити з урахуванням класифікації впливів, що породжують відповідні наслідки. Отже, **наслідки** можуть бути бажаними (що збільшують вигоди від реалізації політики) і небажаними (що породжують витрати, втрати для окремих груп або суспільства в цілому й зменшують вигоди); передбаченими - тоді їх можна врахувати при прийнятті рішень, і непередбаченими, які не були враховані при прийнятті рішень (це не означає, що їх не можна було врахувати: можливо, неякісно був проведений попередній аналіз імовірних наслідків).

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.62-63).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.6 Рішення щодо політики

Процес прийняття державних рішень передбачає:

- постійну орієнтацію всіх структур і органів влади на предметно сформульовані та кількісно визначені цілі (підцілі);
- попередній розрахунок ресурсів, необхідних для їх розробки та реалізації;
  - наявність спеціально підготовлених кадрів;
  - систематичне залучення незалежної зовнішньої експертизи;
  - устанавлення відповідних компетенцій і повноважень кадрових структур влади, залучених до формування та реалізації конкретних завдань із устанавленими показниками їх персональної відповідальності;
- підвищення рівня транспарентності, публічності процесу формування державної політики, використання політико-управлінського потенціалу громадянського дискурсу;
  - наявність відповідних організаційних механізмів для зниження витрат часу узгоджувального процесу та забезпечення пріоритету раціонально вивірених цілей;
  - якісне зниження орієнтації державних службовців на управлінські практики, що містять множинні девіації, відхилення від норм службової діяльності;
  - наявність відповідних фінансових можливостей у держави для підтримки нормативних форм політико-управлінської діяльності.

Отже, раціонально встановлені процедури й аналітично обґрунтовані кроки, що включають диференціацію та сегментацію проблем, урахування

обмежень управлінської діяльності та низки інших аналітичних дій, сприяють процесу формування та реалізації державної політики.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.9-10).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniki_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.7 Лідерство і цінності у формуванні політики

Лідерство у системі публічного управління є процесом організації управління соціальними групами для сприяння досягненню загальних цілей, оптимізації термінів та ефективності на основі рушійної сили авторитету керівника-лідера.

Виділяють чотири ролі лідерства в органах публічної влади. Перші три ролі (підзвітність, дотримання правил і політична лояльність) – це підходи, специфічні для бюрократії, пов'язані із зобов'язаннями лідерів у межах цієї системи. Четвертий (управління мережею) був доданий, щоб визнати важливість управління мережами та популярність, яку мережі набувають у державному секторі.

Електронне джерело: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/26.pdf

Основне завдання політичного лідерства і державного управління – це реалізація державної політики, що вимагає значного більшого впливу держави, ніж той, що властивий державам зі сталою ринковою економікою.

Цінності, на яких має ґрунтуватися державна політика, формально визначаються нормами міжнародного права, міждержавними угодами, нормами конституції країни, а також традиціями, менталітетом кожної нації, які фіксуються як орієнтири для державної політики за результатами демократичних парламентських і президентських виборів.

Найвищою цінністю сучасного цивілізаційного прогресу є людина, її права та свободи. Це:

- право на життя, повагу до гідності людини;
- право на вільний розвиток особистості, на її свободу та недоторканність;
- право на вільний вибір місця проживання та недоторканність житла;
- право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;
- право на свободу світогляду і віросповідання;
- право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, на участь у професійних спілках;
- право на отримання та поширення інформації, участь в управлінні державою;
- право обирати та бути обраним;

- право на підприємницьку діяльність, приватну власність, включаючи і власність на землю;
- право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності;
- право на свободу праці, повну та своєчасну винагороду за неї, на вибір професії та роду заняття, на освіту, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;
- право на соціальний захист. - право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.50-51).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.8 Результативність, ефективність і економічність політики

Результативність політики - це міра досягнення проголошених цілей політики, що може визначатися за допомогою двох груп показників: 1) результативності як співвідношення між фактичними і запланованими значеннями показників результативності; 2) результативності як співвідношення між показниками результатів (наслідків) і продуктів програм, іншими словами, кількості одиниць продукту програми, що забезпечує одну одиницю результату (цей показник можна назвати ще показником дієвості політики).

Ефективність політики (програми) - це співвідношення між затратами на проведення політики та отриманими продуктами; вимірюється як у натуральних показниках, так і у вартісних, якщо можливо дати грошову оцінку всім затраченим ресурсам і отриманим продуктам. Якщо затрати продуктів вимірюються в натуральних одиницях, то відповідне співвідношення продукт/затрати називається продуктивністю політики, що є різновидом ефективності. *Технологічна ефективність* означає вибір при фіксованих затратах такого варіанта реалізації політики, що забезпечує максимально можливі обсяги продуктів порівняно з іншими варіантами дій.

Економічна ефективність (або економічність політики) означає вибір такого варіанта реалізації політики, коли необхідні фіксовані продукти отримуються з мінімально можливими (серед усіх варіантів дій) затратами ресурсів. Оскільки продукти політики відіграють лише допоміжну роль (хоча бюджетні кошти витрачаються саме на них), показники ефективності доповнюються показниками, що враховують і кінцеві результати, а не лише продукти: витрати - результативність (співвідношення витрат як грошової оцінки затратрачених ресурсів і результатів); витрати - вигоди (співвідношення витрат і результатів у грошовому вимірі - вигід).

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.62).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.9 Прозорість і відкритість (публічність) процесу політики

Відкритість і прозорість вироблення державної політики відповідають основоположним підходам демократії і вимагають гласності, тобто громадяни повинні мати можливість спостерігати за формуванням державної політики через складний процес суспільного обговорення за участю урядовців та представників недержавних організацій.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.66).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

1.10 Взаємодія влади, бізнесу і громадянського суспільства у формуванні і реалізації влади

Основними суб'єктами впровадження політики в публічному управлінні є:

1. Центральні органи виконавчої влади, що, відповідно до Закону України "Про центральні органи виконавчої влади", виконують різні функції з реалізації державної політики, в тому числі:

- державні служби;
- державні агентства;
- державні інспекції.

2. Місцеві державні адміністрації.

3. Виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад, що, відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", здійснюють низку делегованих їм повноважень органів виконавчої влади з реалізації державної політики. Крім того, зазначені виконавчі комітети організують виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування та здійснюють багато інших повноважень щодо впровадження політики на місцевому рівні.

4. Бізнесові структури, що беруть участь у реалізації політики в публічному управлінні у співпраці з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, наприклад, шляхом державно-приватного партнерства або участі у державних закупівлях. Зокрема, відповідно до Закону

України "Про державно-приватне партнерство" та Закону України "Про здійснення державних закупівель".

5. Організації громадянського суспільства, що виконують певні завдання з реалізації політики в публічному управлінні на замовлення органів державної влади та органів місцевого самоврядування через укладання відповідних договорів, наприклад, на здійснення певних робіт та послуг. Характерними прикладами є:

- надання соціальних послуг, що регулюється Законом України "Про соціальні послуги";

- волонтерська діяльність, що регулюється Законом України "Про волонтерську діяльність".

Електронне джерело:

<http://tnu.edu.ua/sites/default/files/normativbasa/pplek.pdf>

1.11 Ресурси, механізми й інструменти політики

Ресурси політики у публічному управлінні - це наявні реальні можливості, які суб'єкти політики використовують для досягнення її цілей.

Існує кілька класифікацій ресурсів. Їх поділяють на *утилітарні, примусові й нормативні*. *Утилітарні ресурси* - це матеріальні та інші соціальні блага, пов'язані з повсякденними інтересами людей. Такі ресурси використовують як для заохочення, так і для покарання. *Примусовими ресурсами* виступають заходи адміністративного покарання, використовувані тоді, коли не спрацьовують утилітарні ресурси. *Нормативні ресурси* - це засоби впливу на ціннісні орієнтації та норми поведінки людини. Вони покликані переконати підлеглих у спільності інтересів керівника й виконавців, забезпечити схвалення дій суб'єкта політики, сприйняття його вимог.

Поширена також класифікація ресурсів за найважливішими сферами життєдіяльності. Відповідно до неї *економічні ресурси* - це матеріальні цінності, необхідні для суспільного та особистого виробництва й споживання, гроші як їх загальний еквівалент, техніка, родючі землі, корисні копалини тощо. *Соціальні ресурси* - здатність до підвищення або зниження соціального статусу чи рангу, місця в соціальній стратифікації. Вони частково збігаються з економічними. Однак до соціальних ресурсів належать також такі показники, як посада, престиж, освіта тощо. *Культурно-інформаційні ресурси* - знання та інформація, а також засоби їх отримання та поширення. *Специфічним ресурсом* є демографічний, оскільки людина - це універсальний, багатофункціональний ресурс, що виробляє інші ресурси. Як правило, суб'єкти застосовують різноманітні ресурси комплексно, особливо це стосується держави, що володіє всіма їх видами.

Виділяють 10 видів ресурсів, які учасники політики можуть використовувати (чи не використовувати) в процесі проектування та впровадження політики: сила (силовий примус); право (правовий ресурс); штат (людський ресурс); кошти (монетарний ресурс); інформування (когнітивний ресурс); організація (інтерактивний ресурс); консенсус (ресурс

довіри); час (**часовий ресурс**); інфраструктура (**майновий ресурс**); політична підтримка («ресурс більшості»).

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.57-61).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniuky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Механізми публічної політики – механізми, які забезпечують можливості представлення та узгодження позицій заінтересованих сторін у прийнятті політичного, політико-управлінського рішення.

ДЖЕРЕЛО: *Інструменти та механізми впровадження публічної політики в Україні : навч. посіб. / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович, О. Г. Пухкал та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. – Київ : НАДУ, 2018. – 240 с. (с.54)*

Електронне посилання на джерело:

<http://academy.gov.ua/analysis/pages/dop/8/files/5b0da6a2-81c7-4903-aeb7-e2db4c6fb205.pdf>

Інструменти політики - це специфічні способи, за допомогою яких політика як реакція на проблему втілюється в життя.

Інструменти можуть класифікуватися виходячи з рівня залучення влади при їх застосуванні, тобто ступеня обов'язковості їх дії: примусові (регулятори й обмеження поведінки, зумовлені нормативною базою, державні підприємства, державні поставки); змішані (податки і збори, субсидії, інформація й стимули); "добровільні" (частково ринки; родина й комуна).

Приклади інструментів (засобів політики), які застосовуються державою для впливу на діяльність суб'єктів господарювання, можна знайти в Господарському кодексі України (від 16 січня 2003 р. № 436), ст. 12: державне замовлення, державне завдання; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.69).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniuky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

ТЕМА 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ

- 2.1 Унормування процедур аналізу політики в Україні і світі
- 2.2 Процедури аналізу політики. Види аналізу політики. Економічний, політичний і соціальний аналіз
- 2.3 Цифровізація аналізу політики і роль великих даних
- 2.4 Цілі і завдання політики
- 2.5 Ідентифікація проблеми/питання для аналізу політики
- 2.6 Аналіз середовища політики і стейкхолдерів
- 2.7 Підстави для державного втручання. Обґрунтування політики
- 2.8 Аналіз середовища політики і стейкхолдерів
- 2.9 Підстави для державного втручання. Обґрунтування політики
- 2.10 Моніторинг та оцінювання політики
- 2.11 Рекомендації щодо державної політики: підготовка аналітичних документів і презентація результатів аналізу політики

2.1 Унормування процедур аналізу політики в Україні і світі

Аналітичні документи, що готуються в рамках аналізу державної політики, поділяються на дві групи з урахуванням сфери їх використання: документи для внутрішнього та для зовнішнього використання.

Документи для зовнішнього використання призначені для обговорення в суспільстві або в колі зацікавлених осіб щодо майбутніх дій органів влади. Це трьох основних типів.

Програмні документи (заяви, концепції політики) – документи, що допомагають керівництву (країни, регіону) інформувати громадкість про обраний курс дій. Прикладами є послання президента країни парламентам, меморандум кабінету міністрів, програма дій кабінету міністрів.

Зелена книга – інформативний документ щодо конкретної проблеми, який відбиває бачення урядом певної проблеми (причини виникнення, актуальності, важливості, можливих принципів і механізмів її подолання тощо), але ще не містить конкретних шляхів і заходів її розв'язання. Надається зацікавленим партіям, організація або особам, залученим до процесу консультацій. Іноді він становить концепцію для нового нормативно-правового акта.

Біла книга – документ із конкретними пропозиціями щодо майбутніх дій, заходів, запропоновані відповідним органом влади для вирішення проблем. У певному сенсі Біла книга – це результат подальшої роботи над Зеленою книгою, у ній (з урахуванням обговорення проблеми й отриманих пропозицій щодо її вирішення) орган влади виносить на суд широкої громадськості або зацікавлених осіб свої пропозиції щодо способів вирішення проблеми.

Документи для внутрішнього використання призначені для обговорення майбутніх дій органів влади, часто містять проекти майбутніх рішень з аналітичним обґрунтуванням доцільності майбутніх дій. Адресатами цієї групи документів є органи влади, що припускає можливість ознайомлення

громадськості і стейкхолдерів з їхнім змістом (якщо немає обмежень, пов'язаних із державними таємницями). У цій групі можна виділити три типи документів.

Доповідна записка – призначена для того, щоб звернути увагу керівництва на існування певної актуальності проблеми й, можливо, запропонувати варіант її вирішення.

Корпоративний аналітичний документ (аналітична записка) – призначена для того, щоб забезпечити керівництво країни(регіону) результати аналізу політики і ознайомити його з рекомендаціями щодо найдоцільнішого варіанта вирішення проблем політики (наприклад, документи для Кабінету Міністрів України).

Аналітичний документ міністерства (аналітична записка) – документ, подібний до попереднього, але його адресатом є певне міністерство(відомство), що відповідає за певний напрямок політики. Тому результати аналізу і рекомендації теж локалізуються цим напрямком політики і обмежуються сферою повноважень цього органу влади.

Електронне джерело:

http://ipas.org.ua/old/doc/ІРК_PPA_Conspect.pdf (с.7-8).

2.2 Процедури аналізу політики. Види аналізу політики. Економічний, політичний і соціальний аналіз

Аналіз державної політики - комплекс аналітичних процедур з вироблення рекомендацій (порад) щодо найкращого з-поміж можливих курсів дії/ бездії влади, який ґрунтується на суспільних цінностях.

Аналіз державної політики як сфера професійної діяльності - процес і процедури вироблення рекомендацій органам влади (замовникам аналізу) про найкращі серед можливих варіанти дій, які розв'язують суспільні проблеми, щодо оцінювання, моніторингу результатів і наслідків цих дій.

Аналіз політики має бути прозорим, відкритим і базуватися на суспільних цінностях. Замовник аналізу державної політики - орган влади, що є компетентним, зацікавленим і має відповідні ресурси для вирішення суспільної проблеми.

Залежно від часу здійснення аналізу (стосовно моменту ухвалення рішення щодо політики) й змісту відповідних процедур виділяються:

- *ex-ante* аналіз (лат., тобто попередній) - здійснюється до того, як ухвалено рішення;
- *ex-post* аналіз (лат., тобто заключний, підсумковий - моніторинг, оцінювання) - здійснюється після того, як відбулися зміни державної політики внаслідок упровадження рішення щодо політики.

Залежно від того, чим оперують аналітики політики при проведенні аналізу - фактами або цінностями, виділяються два аспекти аналізу:

- *позитивний* ("Що відбувається?") - аналіз певної ситуації, фактів за допомогою вимірюваних результатів (зокрема економічний аналіз, прогнози);
- *нормативний* ("Як має бути?") - оцінка бажаності фактів, визначених за допомогою позитивного аналізу, що, як правило, ґрунтується на суспільних

цінностях. Дослідження проблеми здійснюється переважно в рамках позитивного аналізу, тоді як визначення цілей і завдань політики - в рамках нормативного.

Отже, ці два аспекти доповнюють один одного, а послідовність кроків підготовки рекомендацій щодо політики і рішення стосовно політики має такий вигляд: аналіз фактів, зокрема проблеми (позитивний); аналіз цінностей, формулювання цілей і завдань (нормативний); суспільний вибір (рекомендації щодо рішення і його ухвалення).

ДЖЕРЕЛО: Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.53-54).

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniuky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Економічний аналіз державної політики (ЕАДП) стосується економічних аспектів аналізу політики, зокрема:

1) обґрунтування неможливості вирішення проблем за допомогою ринкових механізмів, тобто визначення – підстав для втручання та ризиків втручання;

2) визначення ефективності і результативності політики - формулювання показників ефективності і результативності, вибір методів оцінювання ефективності і результативності заходів державної політики, (зокрема, аналіз вигід і витрат - АВВ), методичне та інституціональне забезпечення АВВ;

3) аналіз регуляторних впливів (АРВ) державного втручання (економічних, соціальних, політичних), методичне та інституціональне забезпечення АРВ.

ДЖЕРЕЛО: Кілієвич О.І. Економічний аналіз державної політики: навч. посібник. – К.: НАДУ, 2011, -78 с. (с.5).

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/28d4d497-256c-4978-9910-e4b3146b9326.pdf

Політичний аналіз повинен бути спрямований на ідентифікацію стейкхолдерів – всіх тих осіб (груп осіб), які мають відношення до процесу політики (як у владі, так і поза органами влади). Тобто всіх, кого зачіпає існування проблеми й можливих шляхів її вирішення (пов'язані із цим затрати, випуск і наслідки реалізації політики). Ці особи є у певному сенсі «пайовиками» процесу політики, тому що вони мають «пай» – з ними потрібно рахуватися в процесі політики.

ДЖЕРЕЛО: Державна політика: аналіз та механізми впровадження: конспект лекцій / Укладачі: В. П. Садковий, С. М. Домбровська, І. М. Лопатченко, А. В. Антонов – Х. : НУЦЗУ, 2019. – 65 с. (С.10).

Електронне посилання на джерело:

<http://nnvc.nuczu.edu.ua/images/topmenu/kafedry/kafedra-publichnoho-administruvannia-u-sferi-tsyvilnoho-zakhystu/Lekcii/lk14.pdf>

Метою соціального аналізу є визначення прийнятності варіантів реалізації політики з погляду населення, що дає змогу здобути їх підтримку, досягти цілей політиката поліпшити характеристики його соціального середовища. Соціальний аналіз зосереджується на наступних основних аспектах:

1. Соціокультурні та демографічні характеристики населення, якого торкається політика, його соціальна структура, включаючи розподіл за етнічними, племінними і класовими ознаками.

2. Форми виробничої самоорганізації населення реалізації політики, включаючи структуру родин (наявність робочої сили, форми землеволодіння, доступ до ресурсів і регулювання їхнього використання).

3. Прийнятність політики з погляду місцевої культури.

4. Зацікавленість у політиці населення.

Електронне джерело: <https://buklib.net/books/34093/>

2.3 Цифровізація аналізу політики і роль великих даних

Цифровізація політики у вузькому значенні розуміється як інтенсифікація використання цифрових технологій у політичних процесах, у широкому значенні – формування цифрової політичної інфраструктури під впливом дискурсу глобальної цифровізації, що детермінує способи взаємодії цифрових політичних суб'єктів із цією інфраструктурою та зумовлює специфіку утворення мереж для здійснення політики. Цифровізація у цьому широкому значенні призводить до формування політики нового типу – цифрової політики. Цифрова політика – це процес упорядкування політичного дискурсу під впливом цифрового поля, що визначає способи використання цифрової інфраструктури. Цю політику здійснюють цифрові політичні суб'єкти, використовуючи потенціал фрагментованих мереж, інтегруючи їх (утворюючи спільноти із слабкими горизонтальними зв'язками) для впливу на процеси визначення та ухвалення політичних рішень.

ДЖЕРЕЛО: Стеблина Н. О. Цифровізація державної політики як дискурс сучасності. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, МОН України. – Вінниця, 2021. С.38 (С.11).

Великі дані — набори інформації (як структурованої, так і неструктурованої) настільки великих розмірів, що традиційні способи та підходи не можуть бути застосовані до них. Альтернативне визначення називає *великими даними* феноменальне прискорення нагромадження даних та їх ускладнення. Важливо також відзначити те, що часто під цим поняттям у різних

контекстах можуть мати на увазі як дані великого об'єму, так і набір інструментів та методів.

Електронне посилання на джерело:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%96_%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96

2.4 Цілі і завдання політики

Цілі політики - це те, чого ця політика намагається досягти, які її наміри і спрямування. При формулюванні цілей слід виходити із цінностей, які декларуються в суспільстві (інколи як цінності виступають стратегічні пріоритети політики), під кутом зору саме цінностей здійснюється аналіз політики.

Приклади цілей можна знайти в кожному програмному документі органів влади - чи то в державних цільових програмах, чи то в програмах місцевого розвитку. Виходячи з цілей розробляються альтернативні шляхи їх досягнення, які включають сукупність **завдань** і конкретних заходів, необхідних для вирішення проблеми, тобто виникає така послідовність заходів: суспільні цінності - цілі політики - альтернативні стратегії досягнення цілей - завдання і заходи для реалізації стратегій.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.51).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

2.5 Ідентифікація проблеми/питання для аналізу політики

Визначення проблеми - це пошук ядра соціально-економічних, політичних, культурних та інших аспектів проблеми. Завданням фахових аналітиків політики є аналізування проблем до того, як вони стали широковідомими, актуальними і фактично малоприматними для вирішення.

Існують такі стадії уваги до проблеми.

1. Препроблема - незадовільний стан, умови поза увагою громадськості, відома лише спеціалістам,- нікчемність.

2. Раптове відкриття - ентузіазм щодо вирішення, ейфорія - запальність.

3. Усвідомлення вартості - фінансова, соціальна вартість досягнення прогресу у вирішенні проблеми - холодний душ.

4. Поступове згасання інтересу - втрата громадського інтересу до проблеми через складність і високу вартість, пов'язану з її вирішенням, затухання.

5. Постпроблема - незначна увага громадськості, розробка відповідної програми, малоцікава діяльність інституцій - байдужість. Суттєвим елементом цього етапу аналізу є вирішення проблеми з проблемної ситуації - сукупності турбот, хвилювань, ознак потрясіння й дискомфорту, які визнаються

політиками і громадськістю. Окрема проблема є складником проблемної ситуації, і для перетворення у проблему її слід розглянути стосовно придатності для дій державних інституцій. Важливим є поняття замовника аналізу: його компетенція, повноваження для вирішення проблеми.

Аналіз політики - це занурення, заглиблення, "свердління", "буріння" скрізь товщу інформації, фактів, даних до проблеми, придатної для вирішення.

Усе, що визначається як *проблеми*, *поділяється на дві категорії*: перешкоди для здійснення наших бажаних дій або цілей; образу нашому розумінню того, що означає правильне.

Стосовно визнання, то факт існування *проблеми можна визначити за допомогою трьох складників*: зміни загальноприйнятих показників (збільшення кількості кримінальних злочинів, зменшення прожиткового мінімуму тощо); *сфокусованої події*, яка належить до категорії "непередбачуваних подій", повертає до себе увагу як нездатність державних інституцій ефективно реагувати й передбачити подію і яка може призвести до дій (офіційних чи неофіційних); *нормального зворотного зв'язку* під час здійснення програм.

Визначення проблеми у сфері державної політики означає виокремлення суспільних проблем, які потребують владного реагування. Для цього слід переконатися, що:

- проблема стосується значної частини суспільства;
- вона постала внаслідок образи, порушення загальноприйнятих норм, поглядів, звичаїв чи традицій;
- її причиною є існуюча державна політика. Проблема, придатна для аналізу державної політики,
- ситуація, що викликає занепокоєння в суспільстві і потребує реагування влади.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.54-55).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

2.6 Аналіз середовища політики і стейкхолдерів

Політика формується в певному середовищі, найважливішим складником якого є:

1) соціальне середовище: культурні, етнічні, релігійні та інші звички, соціальна структура суспільства, очікування, моделі поведінки та способи взаємодії і взаємозв'язку між ними, що встановлює кожне суспільство;

2) фізичне середовище (physical environment):

- географічні характеристики: клімат, природні ресурси, топографія, архітектура тощо;

- демографічні характеристики: чисельність і динаміка населення, розселення, урбаністичні умови, вікова структура населення та інші фізичні характеристики, які визначають спосіб життя, що існує в суспільстві;

3) економічне середовище (economic environment): економічна система, зміст та активність економічного життя суспільства, в тому числі характер індустрії та торгівлі, відносна заможність чи бідність регіону, на який поширюється політика, рівень безробіття, рівень економічного зростання тощо;

4) політичне середовище (political environment): політична система, політичні інститути, владні структури, чинне законодавство, політичні партії, громадські організації, групи спеціальних інтересів, лобізм, ідеологія, яка переважає, політична культура, нагальні політичні проблеми у певний момент. Це середовище, визначаючи кількість чинників, що можуть змінити процес і продукти політики, обмежує й спрямовує роботу її виробників, яку вони спроможні виконати.

Аналіз політики повинен бути спрямований на ідентифікацію стейкхолдерів - усіх тих осіб (груп осіб), які мають стосунок до процесу політики (як у владі, так і поза органами влади), тобто всіх, кого зачіпає існування проблеми і можливі шляхи її вирішення (пов'язані із цим затрати, випуск і наслідки реалізації політики). Ці особи є в певному сенсі "пайовиками" процесу політики, оскільки вони мають "пай" - їх потрібно брати до уваги в процесі вироблення політики.

Стейкхолдери є учасниками процесу політики, центральні фігури в якому - виробники політики, зокрема особи, що приймають рішення, а також аналітики політики.

Виробники політики - це ті, хто "виробляє" політику, тобто особи, відповідальні за її розробку й прийняття рішень в органах влади.

Аналітики політики - це експерти, які, власне, й здійснюють попередній аналіз, готують рекомендації для замовників аналізу політики.

Здійснюючи аналіз політики, варто проводити консультації із двома групами стейкхолдерів - із представниками груп інтересів і зацікавлених органів влади.

Групи інтересів - інституційовані групи учасників (можуть ураховуватися формальні й неформальні зв'язки, що поєднують учасників у групи), які мають спільний інтерес у процесі політики. Прикладом є групи бізнесів-інтересів, лобістські групи підприємців; політичні партії й рухи (наприклад "зелені", які варто враховувати в процесі реалізації більшості інвестиційних проектів, що впливають на природне середовище). Із представниками груп інтересів необхідно проводити відповідні консультації в процесі здійснення політики, особливо перед прийняттям яких-небудь рішень.

Друга група стейкхолдерів, із представниками якої варто проводити попередні консультації, - *заінтересовані органи влади* - органи, з якими повинні узгоджуватися ті чи інші питання, що стосуються певного процесу політики. Коло таких органів влади визначається нормативними документами або експертним шляхом з урахуванням доцільності. Консультації з громадськістю проводяться в поряд

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.65-66).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchniiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

2.7 Підстави для державного втручання. Обґрунтування політики

Необхідність втручання держави в економіку зумовлена проблемами, які ринковий механізм вирішити неспроможний або вирішує їх погано, створенням умов для ефективного функціонування самого ринкового механізму, усуненням негативних наслідків ринкових процесів, захистом національних інтересів на світовому ринку. Потреба у державному регулюванні економіки визначається наявністю таких явищ в економіці як інфляція, безробіття, неефективне використання ресурсів, монополізм, забруднення довкілля, падіння ділової активності, відсутність соціального захисту непрацевдатних, неспроможність національної економіки задовольнити усі потреби внутрішнім виробництвом тощо.

Електронне посилання на джерело:

<https://tusovka.kr.ua/news/2018/04/16/ob-ektivna-neobhidnist-ta-sutnist-derzhavnogo-reguljuvannja-ekonomiki>

Межі державного втручання є складною правовою категорією, що має певні особливості:

а) межі державного втручання є граничними можливості прояву держави у суспільних відносинах, що багато у чому визначені його просторово-тимчасовими рамками;

б) розмір втручання держави та її інститутів у життя суспільства не може бути перевищеним з їх боку;

в) розвиток всіх демократичних інститутів та громадянського суспільства в цілому залежить від встановлення чітких меж державного втручання;

г) межі державного втручання нерозривно пов'язані з межами правового впливу, як держава тісно пов'язана з правом, що забезпечує її функціонування як нормативного інституційного утворення;

д) чим точніше й обґрунтованіше межі втручання держави будуть встановлюватись, тим більше соціально-політична і державно-правова практики будуть адекватними реальним потребам суспільства.

ДЖЕРЕЛО: Панчишин А.В Межі державного втручання: поняття, особливості та фактори визначення // Науковий вісник Ужгородського університету, Серія ПРАВО. Випуск 16 – 2011. С.37-40.

Електронне посилання на джерело:

<https://cutt.ly/oYwaU6J>

2.8. Бюджетування і ресурсне забезпечення політики. Показники успішності реалізації політики

Бюджетування політики можна визначити як структуровану системну діяльність, що включає дві складові:

1) функціональну підсистему як діяльність з приводу мобілізації, накопичення, перетворення та розподілу публічних, приватних та громадських фінансових ресурсів на шляху до об'єктів та суб'єктів державної політики з метою узгодження інтересів держави та регіонів;

2) підсистему управління, що відповідно до цілей державної регіональної політики покликана гарантувати ефективність, результативність та справедливість діяльності функціональної підсистеми.

Електронне джерело: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Kravchenko.pdf>

Ресурси політики у публічному управлінні - це наявні реальні можливості, які суб'єкти політики використовують для досягнення її цілей.

Існує кілька класифікацій ресурсів. Їх поділяють на *утилітарні, примусові й нормативні*. *Утилітарні ресурси* - це матеріальні та інші соціальні блага, пов'язані з повсякденними інтересами людей. Такі ресурси використовують як для заохочення, так і для покарання. *Примусовими ресурсами* виступають заходи адміністративного покарання, використовувани тоді, коли не спрацьовують утилітарні ресурси. *Нормативні ресурси* - це засоби впливу на ціннісні орієнтації та норми поведінки людини. Вони покликані переконати підлеглих у спільності інтересів керівника й виконавців, забезпечити схвалення дій суб'єкта політики, сприйняття його вимог.

Поширена також класифікація ресурсів за найважливішими сферами життєдіяльності. Відповідно до неї *економічні ресурси* - це матеріальні цінності, необхідні для суспільного та особистого виробництва й споживання, гроші як їх загальний еквівалент, техніка, родючі землі, корисні копалини тощо. *Соціальні ресурси* - здатність до підвищення або зниження соціального статусу чи рангу, місця в соціальній стратифікації. Вони частково збігаються з економічними. Наприклад, дохід і багатство, виступаючи як економічні ресурси, характеризують і соціальний статус. Однак до соціальних ресурсів належать також такі показники, як посада, престиж, освіта тощо. *Культурно-інформаційні ресурси* - знання та інформація, а також засоби їх отримання та поширення. *Специфічним ресурсом* є демографічний, оскільки людина - це універсальний, багатофункціональний ресурс, що виробляє інші ресурси. Як правило, суб'єкти застосовують різноманітні ресурси комплексно, особливо це стосується держави, що володіє всіма їх видами

Виділяють 10 видів ресурсів, які учасники політики можуть використовувати (чи не використовувати) в процесі проектування та впровадження політики: сила (силовий **примус**); право (**правовий ресурс**); штат (**людський ресурс**); кошти (**монетарний ресурс**); інформування (**когнітивний ресурс**); організація (**інтерактивний ресурс**); консенсус (*ресурс довіри*); час (**часовий ресурс**); інфраструктура (**майновий ресурс**); політична підтримка («ресурс більшості»).

ДЖЕРЕЛО: Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.57-61).

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Показники (індикатори) є основою будь-якого моніторингу. Це засоби, за допомогою яких здійснюється моніторинг і визначається рівень прогресу щодо виконання окремих завдань програми, досягнення очікуваних результатів (коротко- та середньострокових) тощо. Об'єктивно вимірювані показники (ОВП) - опис цілей за допомогою вимірюваних понять, цим самим створюється підґрунтя для оцінювання результатів виконаної діяльності.

Визначення показників передбачає:

- визначення якості;
- визначення цільової групи;
- визначення місця;
- визначення кількості;
- визначення часу;
- SMART (автономну аналітико-звітну процедуру).

Показники SMART:

Specific - конкретний.

Measurable - вимірюваний.

Available - доступний.

Realistic - реалістичний.

Time-bound - обмежений у часі.

Показники описують результати програми в операційно вимірюваних величинах, як-от кількість, якість, тип бенефіціарів, час, місце тощо. Для потреб моніторингу застосовують різні типи показників (індикаторів). Прямі та непрямі індикатори. Прямими є індикатори, що застосовуються тоді, коли зміни в об'єкті спостереження може помітити безпосередньо суб'єкт. Зазвичай це стосується короткотермінових результатів. Прямий індикатор точніший, повніший та більш готовий для безпосереднього застосування, ніж непрямий. Непрямі індикатори використовуються замість прямих або як доповнення до них у випадках, коли досягнення (чи недосагнення) результатів (тобто змін в об'єкті спостереження):

- може бути зафіксованим і вимірним не безпосередньо, а лише опосередковано (наприклад якість життя, організаційний розвиток тощо);
- може бути безпосередньо вимірним, але вартість такого вимірювання буде невиправдано високою;
- може бути вимірним лише протягом тривалого часу після завершення заходу/програми.

Кількісні та якісні індикатори. Кількісні (статистичні) індикатори - показники, що мають кількісний вираз і позначаються такими поняттями, як

число, частота, відсоток, частка тощо. Кількісними індикаторами можна описати, наприклад: частоту зустрічей та чисельність учасників, коефіцієнт зростання економіки, показники клімату, врожайність, рівень цін тощо. *Якісні індикатори* (судження, оцінка, сприйняття та відношення) - показники, що не мають кількісного виразу й можуть позначатися такими поняттями, як наявність, відповідність, якість, ступінь, рівень, задоволеність, обізнаність тощо. Залежно від потреб програми з допомогою якісних індикаторів можна описати, наприклад, ставлення до того чи іншого факту стейкхолдерів і споживачів, рівень їх задоволення, здатність до прийняття рішення та самооцінки, зміна поведінки тощо. На практиці бажано витримувати баланс між кількісними та якісними індикаторами. Важливо, щоб стейкхолдери програми спільно визначили індикатори ще на етапі планування.

Індикатори процесу та результатів реалізації програми. За допомогою індикаторів результатів реалізації програми можуть визначатися такі складові, як упроваджені технології, тренінгові матеріали, які віддруковано та розповсюджено, або зростання доходів домоволодінь тощо.

Індикатори ж процесу реалізації програми, як правило, завжди якісні й покликані визначити, яким чином технології були розроблені та впроваджені, як збільшуються доходи і хто в цьому брав участь. Деякі із цих індикаторів можуть бути суб'єктивними, і тому кінцевим користувачам чи учасникам заходу (проекту) може бути поставлено запитання підтвердити чи спростувати факт існування того чи іншого результату. Джерело інформації в таких випадках теж суб'єктивне.

Проміжні та підсумкові індикатори. Міжсекторні індикатори. Проміжні індикатори встановлюються для визначення результату в певні періоди чи на певних етапах реалізації програми. Тому вони фактично слугують контрольними відмітками для досягнення очікуваних кінцевих результатів. Індикатори кінцевих результатів програми є за своєю суттю підсумковими. Індикатори, що відображають специфіку певної галузі чи сектору (наприклад індикатори розвитку сільського господарства), та суто технічні індикатори мають бути збалансованими шляхом доповнення їх іншими, які мають міжсекторний характер і покликані відображати, наприклад, питання соціального розвитку, гендерної рівності, екологічної безпеки, розвитку громадянського суспільства тощо.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.77-78).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

2.9 Формулювання та порівняльний аналіз альтернативних варіантів політики

Варіант політики - це певний набір завдань, інструментів, засобів, заходів політики, реалізація якого дає змогу більш-менш успішно розв'язати суспільну проблему і досягти поставленої мети політики.

В *аналізі політики варіанти* - це взаємовиключні підходи до розв'язання проблем, якщо обирається один варіант, то решта відкидаються, тому вони є альтернативами.

Інша характеристика *альтернативних варіантів* - їх сумірність: це означає, що варіанти повинні мати спільну базу для порівняння: або використовувати однакові обсяги ресурсів, або стосуватися однієї й тієї самої території, або потребувати однакового часу для реалізації; кількість сумірних характеристик варіантів може коливатися від однієї до кількох, проте слід пам'ятати, що занадто велика кількість сумірних характеристик суперечить самій ідеї варіантності.

Альтернативних варіантів доречно пропонувати в межах 3-5; серед них обов'язкова наявність "нульового" варіанта ("нічого не змінювати"), що практично означає бездію (наприклад рішення не запроваджувати регулювання певних цін всупереч тиску лобістів) або невдавання до нових дій, якщо якась політика в цьому напрямі здійснювалася раніше (рішення залишити регульовані ціни без змін). Наявність такого варіанта є обов'язковою, адже в результаті аналізу може з'ясуватися, що за певних обмежень і в наявному середовищі будь-які дії влади тільки погіршать ситуацію (може, тому, що влада своїми помилковими діями сама створила проблему).

Опис кожного варіанта має починатися з його назви і містити таку інформацію:

а) основні заходи політики з реалізації варіанта (якщо це не впливає з назви, адже інколи самої назви достатньо для з'ясування передбачених цим варіантом дій);

б) потенційні переваги варіанта політики; оцінка результатів проведення політики (або вигід, якщо можлива грошова оцінка результатів);

в) потенційні недоліки варіанта політики; можливі втрати для суспільства загалом або для окремих стейкхолдерів; оцінка затрат ресурсів на проведення політики; якщо це можливо, оцінка витрат - грошова оцінка втрат для суспільства і затрат ресурсів.

Про необхідність підготовки альтернативних варіантів розв'язання проблем політики йдеться в кількох нормативно-правових документах українського уряду.

Порівняльний аналіз альтернативних варіантів політики доречно здійснювати за такими п'ятьма універсальними критеріями:

- 1) результативність;
- 2) ефективність;
- 3) справедливість;
- 4) адміністративна здійсненність;
- 5) політична здійсненність.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.69-70).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

2.10 Моніторинг та оцінювання політики

Моніторинг звичайно ініціюється органом влади, що забезпечує фінансову підтримку програми або наглядових органів, відповідальних за визначення стандартів програми. Ці органи цікавляться тим, що відбувається в рамках програми (курсу дій) виходячи з міркувань підзвітності. *Метою моніторингу* найчастіше є одержання інформації: про те, наскільки програма досягає цільової аудиторії, на яку вона орієнтована; про її відповідність попередньо ухваленим рішенням; про правильність використання фінансових коштів та інших ресурсів.

Оцінювання - систематична оцінка операцій та/або результатів програми чи політики порівняно з комплексом явних та неявних стандартів з метою вдосконалення програми чи політики. Оцінювання - це з'ясування реалій політики та її головних дійових осіб, критерії і процедури вибору альтернативи, застосування інструментів утілення рішення в життя і встановлення меж дії/бездії політики. Оцінювання - завершальний етап розробки політики.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.72-74).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

2.11 Рекомендації щодо державної політики: підготовка аналітичних документів і презентація результатів аналізу політики

До процесу формування і реалізації державної політики залучається багато інститутів влади і дійових осіб з органів влади, експертного середовища, стейкхолдерів, інститутів громадянського суспільства. Важливими складовими цього процесу є **аналітичні документи**, що підсумовують дослідницьку або дорадницьку діяльність, яка супроводжує весь процес політики. У науці про державну політику виділяються дві складові частини - дослідження політики й аналіз політики. У кожній із цих двох сфер використовуються свої специфічні документи, в яких фіксуються або дослідження державної політики (наприклад у рамках науково-дослідних робіт для оприлюднення як наукові доповіді в спеціалізованих журналах), або результати аналізу політики - конкретної роботи, виконаної в рамках підготовки проекту конкретного рішення для конкретного замовника.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.79-81).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Презентація результатів аналізу політики є відповідальною частиною роботи аналітика політики. Всі форми звітності мають бути спрямовані на підготовку чіткого, лаконічного повідомлення, де аналітик на підстав проведеного дослідження радить клієнтові обрати ту чи іншу тактику, не відкидаючи при цьому інших альтернатив. Презентація рекомендацій має певні вимоги щодо процедури її здійснення, яких необхідно дотримуватися. Презентація не є протокольним заходом – вона передбачає обмін думками, суперечки, інколи гострі дискусії з метою вироблення досконалого управлінського рішення.

ДЖЕРЕЛО: *Бега А., Гнат В., Сафін О. Посібник для слухача до курсу «Аналіз політики». – К. : Міжнародний центр перспективних досліджень, 2007. – 55с. (с. 50-53)*

Електронне посилання на джерело:

https://issuu.com/irf_ua/docs/policyanalys_guide_icps_2007

ТЕМА 3. СФЕРИ ТА НАПРЯМИ ПОЛІТИКИ

- 3.1. Типологія політики: види, сфери, напрями
- 3.2. Багаторівневність політики: наднаціональний, національний, регіональний і місцевий рівень, їх взаємодія
- 3.3. Належне врядування: сервісна держава і місцеве самоврядування. Парламентаризм як підґрунтя політики народовладдя
- 3.4 Цифрове врядування і політика
- 3.5. Сфери та засади внутрішньої та зовнішньої політики та їх характеристика
- 3.6. Політика європейської взаємодії і євроатлантичної співпраці.
- 3.7. Національні інтереси, конфлікти і міжнародна взаємодія у політиці. Міжнародна безпека, основні загрози міжнародній безпеці
- 3.8. Національна безпека і безпекова політика. Стратегія національної безпеки України

3.1 Типологія політики: види, сфери, напрями

Типи державної політики безпосередньо впливають на варіанти можливих державно-політичних рішень. Історичний досвід і аналіз сучасних державно-політичних рішень щодо вирішення суспільних проблем свідчить, що *типи політики віддзеркалюють якісний рівень урядування.*

Типологія державної політики за критеріями:

- сфери застосування: трудові відносини, суспільний добробут, громадянські права, зовнішня політика тощо;
- інститутів: політика законодавчих і судових органів, міністерська політика тощо;
- часу: довоєнна або післявоєнна політика, політика часів незалежності тощо.

Ці типи є досить зручними для користування й обговорення, але мало придатні для аналізу, оскільки не відображають основних характеристик та змісту конкретної політики.

Більш досконалою і довершеною є типологія за *критерієм масштабу та цілей державної політики*: субстантивна; процедурна; розподільча; регулятивна (політика конкурентного регулювання; політика протекціоністського регулювання); саморегулятивна; перерозподільча; матеріальна; символічна; із вмістом колективних чи приватних благ.

ДЖЕРЕЛО: *Аналіз державної політики: підручник / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля; ред. кол. : О.В. Новак, Н.П.Пашина. – Л. : СНУ імені Володимира Даля, 2013. – 262 с. (с.77-78).*

Електронне посилання на джерело:

http://librarysnu.at.ua/analiz_politiki_o.v.novakova_navchalnij_posibnik.pdf

3.2. Багаторівневість політики: наднаціональний, національний, регіональний і місцевий рівень, їх взаємодія

Державна політика як вид діяльності може здійснюватися на чотирьох рівнях. Перший (нижчий) включає розв'язання **місцевих** проблем (житлові умови, середня освіта, громадський транспорт, соціальне забезпечення, організація торгівлі тощо). **Місцевий рівень** передбачає діяльність, пов'язану із реалізацією органами місцевого самоврядування власних самоврядних і делегованих державою повноважень. Другий (локальний) **регіональний рівень** (районний, обласний) вимагає втручання держави. Політична діяльність найактивніше здійснюється групами та асоціаціями громадянського суспільства, а також органами місцевого самоврядування, які зацікавлені в економічному розвитку регіону. Місцеві державні адміністрації, як правило, захищають державні інтереси з відповідних питань державної політики. Центральне місце в структурі системи державної політики займає третій - **національний рівень**, який визначається переважно становищем держави як основного інституту організації життя громадян, розподілу та перерозподілу ресурсів, національною політикою. Основними агентами політичної діяльності на четвертому (**міжнародному**) рівні є національні і транснаціональні організації: ООН, ЮНЕСКО, ЄС, НАТО, СНД та ін.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. (с.13-14).*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

3.3. Належне врядування: сервісна держава і місцеве самоврядування. Парламентаризм як підґрунтя політики народовладдя

Деякі дослідники розглядають «належне врядування» як механізм забезпечення функціонування суспільства як цілісної саморегульованої системи, спосіб реалізації публічної влади, завдяки якому досягаються такі завдання:

1. Відповідність публічної політики потребам суспільного розвитку (принцип відповідності);
2. Реальна участь громадян у виробленні та реалізації публічної політики (принцип залученості і принцип прозорості);
3. Об'єднання потенціалу різних суспільних секторів; влади, бізнесу, громадськості і науки (принцип ефективності);
4. Постійний контроль різних сегментів суспільства за діяльністю органів публічної влади на усіх рівнях (принцип підзвітності і принцип прав людини).

Електронне джерело: <https://eduhub.in.ua/files/159610634056098.pdf#>

Сервісна політика держави ґрунтується на теоретичній основі моделі відносин "держава — суспільство", в якій первинність суспільства стосовно

держави проявляється у зобов'язаннях останньої задовольняти законні потреби громадян і робить цю сферу своєї діяльності пріоритетною. Сервісна політика держави можлива завдяки створенню нормативної, ресурсної та організаційної бази для її забезпечення: законів та інших нормативних документів, спеціалізованих сервісних центрів з надання адміністративних послуг, штату кваліфікованих службовців, електронних баз даних тощо. Принциповим моментом у сервісній діяльності державних службовців стає орієнтація на ефективне задоволення потреб клієнта, яку можна визначити як поєднання суспільного та державного інтересу. Ефективність у задоволенні потреб населення на пряму впливає на повагу та популярність влади, що додатково стимулює її та сформовані інститути і виборні органи, а також місцеве самоврядування до вдосконалення основ власної діяльності, особливо — у сервісній політиці.

Сервісна політика має доволі розгалужену множину суб'єктів, не всі з них перебувають у складі органів влади, тому потребують координації та контролю своєї сервісної діяльності з боку державного управління. Об'єкти сервісної політики детермінуються соціально-економічною ситуацією в конкретній країні, рівнем забезпечення в ній прав, свобод та законних інтересів громадян.

ДЖЕРЕЛО: В. Я. Місюра Теоретико-методологічна ідентифікація поняття "сервісна політика" держави // Інвестиції: практика та досвід № 10 . 2015. С. 111-115.

Електронне посилання на джерело:

http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2015/25.pdf

Визначення *доброго місцевого врядування* ("GoodUrbanGovernance", *англ.*) вперше було задекларовано на II Конференції ХАБІТАТ у червні 1996 р. у Стамбулі. - добре місцеве врядування – це сума безпосередніх взаємовідносин громадян, публічного та приватного секторів, планування та управління спільними справами міста.

Елементи *доброго місцевого врядування*, які висуваються Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (далі - ПРООН):

1.Участь: всі чоловіки та жінки повинні мати право голосу при прийнятті рішень безпосередньо або через легітимно представлені посередницькі структури, що представляють їхні інтереси. Місцева демократія та децентралізація є необхідною умовою для участі;

2.Стратегічне бачення: лідери та громадськість повинні виробляти широкі та довгострокові перспективи щодо *доброго врядування*, людського розвитку та розвитку їхнього міста;

3.Верховенство права: правові рамки мають бути чіткими, безособовими та забезпечені владними повноваженнями, особливо ті, що стосуються прав людини;

4.Прозорість: процес, в якому інституції та інформація мають бути загальнодоступними для тих, кого вони стосуються. Також має бути надано достатньо інформації для розуміння та можливості моніторингу;

5. Відповідальність: інституції та процеси намагаються служити усім зацікавленим сторонам;

6. Орієнтація на консенсус: різні інтереси узгоджуються з метою досягнення широкого консенсусу, поєднуючи найкраще в інтересі кожної групи, в політиці та процедурі;

7. Забезпечення безособовості: всі чоловіки та жінки мають можливості до покращання та забезпечення власного існування;

8. Ефективність та результативність: процес, в якому інституції продукують результати, які відповідають потребам при найкращому використанні ресурсів;

9. Підзвітність: керівники в уряді, приватний сектор та організації громадянського суспільства підзвітні громадськості, так само як інституціонально зацікавленим сторонам процесу.

ДЖЕРЕЛО : Public Management: An Introduction for Public Managers in Developing Countries and Emerging Economies. Leon van den Dool. 2003. – June-August.

Продовжуючи ці елементи, ООН - ХАБІТАТ пропонує набір семи принципів, побудованих з урахуванням міжнародного досвіду та погоджених міжнародними конвенціями:

1. *Сталість/сталий розвиток* (баланс між соціальними, економічними потребами та потребами щодо навколишнього середовища сучасного та майбутнього поколінь, який може бути реалізований через консультації з громадою зацікавлених сторін щодо побудови стратегічного бачення міста, консультації щодо планування навколишнього середовища та процесу управління, фінансової самодостатності, через участь громадян в економічному житті їхніх міст).

2. *Субсидіарність* (стосовно повноважень та ресурсів, які можуть бути реалізовані через розвиток спроможності врядування на рівні міста; визначені обов'язки та ресурси на рівні міста; прозорі фіскальні трансферти, та фінансове вирівнювання для підтримки слабких місцевих громад).

3. *Безпристрасність* (щодо надання послуг населенню органами влади та стимулювання економічного розвитку, який може бути реалізований через партнерство з приватним сектором та громадянським суспільством, чіткі та передбачувані рамки регулювання; вдосконалення обсягу місцевих доходів; чіткі завдання та цілі щодо забезпечення населення послугами, які надають органи влади).

4. *Прозорість та підзвітність* (керівників та всіх зацікавлених сторін, що може бути реалізоване через *партисипативне бюджетування* ("Participatory Budgeting", англ.) активне залучення громадян та зацікавлених сторін до складання бюджету; прозоре проведення тендерів та процедур; боротьбу з корупцією та службовою етикою; побудову механізмів зворотного зв'язку щодо публічного управління; відкрите обговорення міських питань у ЗМІ).

5. *Залучення громадян* (визнання того, що люди є головним багатством міста і одночасно об'єктом та сутністю сталого людського розвитку – може

бути реалізовано через культурну та громадянську солідарність, побудовану на взаємній повазі та розвитку; забезпечення повної та рівної громадянської участі; міські молодіжні парламенти, місцеві референдуми).

Безпека (індивідуумів та їхнього життєвого середовища, яка може бути реалізована через консультаційний процес, побудований на верховенстві права, солідарності та запобіганні масштабних помилок; обізнаність та підготовленість до природних лих та інших ризиків; управління міськими ресурсами; підтримка мультикультуралізму та толерантності до різноманітності

ДЖЕРЕЛО : Governance Programme: Strategic Framework for Ukraine. UNDP Kyiv, Ukraine. 2002.

Електронне джерело: <http://academy.gov.ua/ej/ej1/txts/Beyko.htm>

Розуміння парламентаризму як інституту нормативно-правового закріплення системи народного представництва у формі представницької демократії актуалізує пріоритетність врахування таких його основних аспектів:

— парламентаризм — реальний політико-правовий інститут, що втілює в собі єдність представницької та законодавчої влади в суспільстві, де існує розподіл влад;

— парламентаризм — особливий випадок розширення влади парламенту й утворення парламентського уряду;

— парламентаризм — ідейно-теоретична концепція, що служить науковим обґрунтуванням необхідності парламенту як інституту, у компетенцію якого входить виконання чітко окреслених суспільних функцій.

Сутність **парламентаризму** полягає у збереженні пріоритету демократичного представництва за фактичного дистанціювання представників від виборців, які делегували їм на обмежений часовими рамками термін свою волю і владу.

Таке бачення парламентаризму дозволяє не лише розширити його традиційне розуміння, а й визнати його складно структурованим політичним простором з притаманною йому системою сутнісно-функціональних характеристик діяльності парламенту як законодавчо-представницького органу, реалізації його основних функцій в системі демократичного устрою сучасної держави, його взаємодії з іншими гілками влади і складовими політичної організації суспільства.

Електронне джерело: <http://www.golos.com.ua/article/335104>

3.4 Цифрове врядування і політика

Цифрове врядування — сервісно-орієнтована організація функціонування системи публічного врядування (управління) на основі цифрових технологій.

ДЖЕРЕЛО : Куйбіда В.С., Карпенко О.В., Наместнік В.В. // Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату // Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія “Державне управління”) № 1. 2018. С.5-10

Електронне посилання на джерело:

<http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116efff458.pdf>

Цифрова політика – це процес упорядкування політичного дискурсу під впливом цифрового поля, що визначає способи використання цифрової інфраструктури. Цю політику здійснюють цифрові політичні суб'єкти, використовуючи потенціал фрагментованих мереж, інтегруючи їх (утворюючи спільноти із слабкими горизонтальними зв'язками) для впливу на процеси визначення та ухвалення політичних рішень. Особливості трансформації політики під впливом цифровізації визначається через цифрові політичні практики – процес перетворення/перекодування смислів на текст, що у свою чергу породжує нові тексти і нові смисли. У сучасній політиці створюють численні мережі між новими та традиційними політичними акторами на різних рівнях, а цифровізація при цьому виступає важливим компонентом трансформації політики.

ДЖЕРЕЛО: Стеблина Н. О. Цифровізація державної політики як дискурс сучасності. – Автореферат дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, МОН України. – Вінниця, 2021. С.38 (С.11).

3.5. Сфери та засади внутрішньої та зовнішньої політики та їх характеристика

Зовнішня політика - це діяльність держави та інших політичних інститутів, що здійснюється на міжнародній арені; комплекс дій, спрямованих на встановлення і підтримку відносин із міжнародним співтовариством, захист власного національного інтересу та поширення свого впливу.

Зовнішня політика держави є продовженням внутрішньої політики. Головною метою зовнішньої політики є забезпечення сприятливих умов для реалізації інтересів держави, забезпечення національної безпеки та добробуту народу.

Засади зовнішньої політики.

– забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права;

– забезпечення дипломатичними та іншими засобами і методами, передбаченими міжнародним правом, захистом суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, її політичних, економічних, енергетичних інтересів;

– використання міжнародного потенціалу для утвердження і розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку;

- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для розвитку української нації, її економічного потенціалу, історичної свідомості, національної гідності українців, а також етнічної, культурної, релігійної самобутності громадян України усіх національностей;

- утвердження провідного місця України у системі міжнародних відносин, зміцнення міжнародного авторитету держави;

- сприяння міжнародному миру і безпеці у світі, участь у всеосяжному політичному діалозі для підвищення взаємної довіри держав, подолання традиційних і нових загроз безпеці;

- поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства у цій організації.

Внутрішня політика- це система заходів органів державної влади, спрямованих на зміцнення та розвиток країни. Охоплює різні напрями діяльності держави, структур та інститутів.

Засади внутрішньої політики.

- *у сферах розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів:* утвердження місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя, розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;

- реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування, створення умов економічної самостійності місцевих регіонів;

- удосконалення системи адміністративно - територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних і соціальних послуг споживачам цих послуг;

- *у сфері формування інститутів громадянського суспільства:*

- утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави;

- завершення політичної реформи, посилення взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування , запровадження громадського контролю за діяльністю влади;

- проведення всеукраїнських та місцевих референдумів як ефективних форм народного волевиявлення, участі народу у прийнятті суспільно важливих рішень.

- *в економічній сфері:*

- забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів її зростання, забезпечення макроекономічної стабільності та низького рівня інфляції;

- розвиток внутрішнього ринку, підвищення ефективності його функціонування та вдосконалення механізмів державного регулювання, забезпечення збалансованості попиту та пропозиції на окремих ринках;

- гарантування державою непорушності усіх форм власності як основи ринкової системи господарювання;

- *соціальной сфері:*

- забезпечення гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;
- надання громадянам упродовж усього життя соціальних гарантій на основі системи удосконалення соціальних стандартів і пільг;
- досягнення ефективного демографічного розвитку.
- *в екологічній сфері та сфері техногенної безпеки:*
- забезпечення конституційних прав громадян на безпечне довкілля, створення екологічно і техногенно безпечних умов життєдіяльності населення;
- збереження навколишнього природного середовища, вдосконалення національної екологічної політики, стимулювання розвитку екологічно безпечних технологій;
- підвищення рівня цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.
- *в гуманітарній сфері:*
- реалізація державної мовної політики на основі норм національного та міжнародного права, забезпечення всебічного розвитку та функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України;
- створення належних умов для нарощування освітнього потенціалу України, забезпечення рівного доступу громадян до здобуття якісної освіти незалежно від місця проживання, майнового стану та фінансових можливостей;
- забезпечення ефективного захисту відповідно до міжнародних стандартів права інтелектуальної власності, в тому числі авторських і суміжних прав.

ДЖЕРЕЛО: Закон України «Про засади зовнішньої і внутрішньої політики» (№ 2411-VI від 01.07. 2010 р.).

Електронне посилання на джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

3.6 Політика європейської взаємодії і євроатлантичної співпраці.

Політика європейської взаємодії ґрунтується на Ініціативі Європейського Союзу «Східне партнерство» - це політика ЄС, що має на меті зміцнення партнерських відносин із східними сусідами ЄС. 07 травня 2009 року на саміті, що відбувся у Празі (Чеська Республіка), держави-члени ЄС та представники Республіки Вірменія, Республіки Азербайджан, Республіки Білорусь, Грузії, Молдови та України прийняли рішення щодо започаткування ініціативи ЄС «Східне партнерство» Це амбітне партнерство передбачає підвищення рівня політичної взаємодії, включаючи перспективу нового покоління угод про асоціацію, далекоюсяжну інтеграцію в економіку ЄС, спрощення процедури перетину його кордону, посилення механізмів енергетичної безпеки, а також збільшення фінансової допомоги.

Східне партнерство надає як двосторонні, так і багатосторонні можливості для посиленої співпраці. Основним інструментом двостороннього формату є Угода про асоціацію, що укладається з тими державами, які домоглися істотного поступу в процесах становлення демократії, верховенства

права, поваги до прав людини, запровадження ринкової економіки, а також у стабільному розвитку й належному урядуванні. На багатосторонньому рівні в рамках Східного партнерства було **створено чотири тематичні платформи у таких сферах:**

- 1) демократія, належне урядування та стабільність;
- 2) економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС у конкретних галузях;
- 3) енергетична безпека;
- 4) контакти між людьми.

У рамках кожної з чотирьох платформ було ухвалено спеціальні дворічні робочі програми.

Стабілізація сусідства у розумінні взаємодії має **трьохвимірну структуру:**

Політичний вимір – розвиток демократії, належного урядування, реформування сфери юстиції, яка базується на принципі верховенства права та фундаментальних прав, а також широка підтримка громадянського суспільства.

Економічний вимір – підтримка економік та покращення перспектив для місцевого населення. Ці дії націлені на те, щоб країни-партнери стали тим місцем, де люди хочуть будувати своє майбутнє, а також на те, щоб упередити неконтрольований рух людей. Зокрема повна та ефективна імплементація угод про асоціацію/ПВЗВТ є ключовим пріоритетом та призведе, разом зі здійсненням реформ, до всеохоплюючого наближення відповідних партнерів до міжнародних стандартів, а також законодавства і стандартів ЄС. Це призведе до поступової економічної інтеграції партнерів до внутрішнього ринку ЄС та створення спільного економічного простору.

Безпековий вимір – співпраця з питань, пов'язаних з безпекою, зокрема запобігання конфліктам за допомогою раннього попередження, реформування сектору безпеки, взаємодія у сферах боротьби з тероризмом і анти-радикалізації політики. Безпечна та законна мобільність, боротьба з нелегальною міграцією, торгівлею людьми та контрабандою є також пріоритетними.

ДЖЕРЕЛО: 1. Політика європейської взаємодії
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yeuropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>

Електронне посилання на джерело: <https://cutt.ly/7YwaKOW>

Євроатлантична співпраця

Основоположними документами, що визначають відносини між Україною та НАТО на сучасному етапі, є:

- 1) Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (09.07.1997 р.)
- 2) Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство (21.08.2009 р.).

Згідно Конституції України Президент України є **гарантом реалізації** стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО.

Політичний діалог. України з Альянсом забезпечується шляхом двосторонніх контактів на всіх рівнях, включно з міжпарламентським виміром. Провідну роль у поглибленні цього діалогу відіграє **Комісія Україна-НАТО (КУН)**, створена в 1997 р. на виконання положень Хартії про особливе партнерство.

Ключовим інструментом здійснення реформ в Україні є **річні національні програми під егідою Комісії Україна-НАТО (РНП)**, які розробляються з 2009 року. РНП затверджуються Президентом України.

Виконання основних положень Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), підписаної під час саміту в Мадриді 9 липня 1997 року, забезпечують такі **робочі органи**:

Комісія Україна – НАТО (КУН)	проведення консультацій у форматі “30+1” на рівні: глав держав та урядів; міністрів закордонних справ; міністрів оборони; послів
Військовий комітет Україна – НАТО (ВК)	для консультацій з військових питань у форматі “30+1” на рівні: начальників генеральних штабів; військових представників
Спільна робоча група Україна – НАТО з питань воєнної реформи (СРГВР)	СРГВР є постійно діючим механізмом консультацій між Україною та НАТО у форматі “30+1”. Її діяльність спрямовується на забезпечення підтримки Альянсом процесів реформування оборонної сфери нашої держави, у першу чергу – Збройних Сил України
Спільна робоча група Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва (СРГО)	підпорядковується КУН та Конференції національних директорів з питань озброєнь і діє з 31 березня 2004 року. Відповідає за визначення та координацію виконання заходів співробітництва Україна – НАТО, які належать до сфери озброєнь
Спільна робоча група Україна – НАТО з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СРГ ПНС)	співробітництво координується відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та НАТО, підписаного у 1997 р. Ця співпраця спрямована на удосконалення національної системи планування на випадок надзвичайних ситуацій, взаємне сприяння у реагуванні на катастрофи, захист критичної інфраструктури, забезпечення радіаційної, хімічної, біологічної та ядерної безпеки, участь представників України у навчально-тренувальних заходах, що організуються у згаданих сферах Альянсом

Спільна робоча група Україна – НАТО зі співробітництва з питань науки і довкілля (СРГ НОД)	утворена у 2000 р. і є ключовим механізмом забезпечення координації співробітництва між Україною та НАТО в сфері науки
Національні координатори співробітництва України з НАТО	спеціальні представники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади України, що здійснюють заходи із співробітництва з НАТО у відповідних сферах і входять до складу Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції
Спільна робоча група Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва (СРГО)	підпорядковується КУН та Конференції національних директорів з питань озброєнь і діє з 31 березня 2004 року. Відповідає за визначення та координацію виконання заходів співробітництва Україна – НАТО, які належать до сфери озброєнь
Спільна робоча група Україна – НАТО з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СРГ ПНС)	співробітництво координується відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та НАТО, підписаного у 1997 р. Ця співпраця спрямована на удосконалення національної системи планування на випадок надзвичайних ситуацій, взаємне сприяння у реагуванні на катастрофи, захист критичної інфраструктури, забезпечення радіаційної, хімічної, біологічної та ядерної безпеки, участь представників України у навчально-тренувальних заходах, що організуються у згаданих сферах Альянсом

Основними практичними інструментами співробітництва з НАТО є:

- Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО;
- Робочий план Військового комітету Україна – НАТО та Імплементативна програма Робочого плану ВК Україна – НАТО;
- Процес планування та оцінки сил (ППОС) програми “Партнерство заради миру” (опрацювання пакету Цілей партнерства);
- Концепція оперативних можливостей (КОМ);
- щорічна Індивідуальна програма партнерства між Україною та НАТО;
- Дорожня карта оборонно-технічної співпраці;
- участь у силах реагування НАТО (СРН);
- цільові трастові фонди НАТО та окремі проекти.

У рамках співробітництва з окремими державами НАТО використовуються інструменти та механізми співробітництва у дво- та багатосторонньому форматі:

- Багатонаціональний об’єднаний комітет з питань військового співробітництва та оборонної реформи;

- Багатонаціональна об'єднана група з підготовки – Україна.

Електронне посилання на джерело:

<https://www.davr.gov.ua/yevroatlantichne-spivrobitnictvo>

<https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/>

3.7 Національні інтереси, конфлікти і міжнародна взаємодія у політиці. Міжнародна безпека, основні загрози міжнародній безпеці

Національні інтереси України життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Класифікація національних інтересів: за характером (коаліційні, національні); за взаємністю (однобічні, взаємні); за ступенем черговості (першочергові, невідкладні інші); за масштабом (глобальні, регіональні, локальні); за ступенем важливості (фундаментальні, життєво важливі, інтереси виживання, важливі, істотні, другорядні тощо); за терміном дії (постійні, довгострокові, середньострокові, поточні); за видами політики (зовнішні, внутрішні); за сферами прояву (політичні, економічні, соціальні тощо)

ДЖЕРЕЛО: Глобальна та національна безпека: підручник. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України за заг. ред. Г.П.Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 784 с(с.75-80)

Електронне посилання на джерело:

<https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>

Міжнародний конфлікт – це тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони. Типи міжнародних криз: політико ідеологічне і геополітичне суперництво. Кризи цього типу поділяються на види: а) викликані прагненням держави до поширення свого впливу; б) спроби збереження свого політичного, воєнного впливу на конкретну країну або групу країн у різних регіонах світу.

Міжнародна взаємодія у політиці. У ролі посередників виступають міжнародні організації: Організація Об'єднаних Націй (ООН) має найширші можливості з врегулювання конфліктів, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Міжнародний суд, а також регіональні організації.

ДЖЕРЕЛО: Бондаренко О.Г., Бондаренко Я.О. Теоретичні основи державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів. Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". №6. 2020.

Електронне посилання на джерело:

<https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15934648736788.pdf> (дата звернення: 02.11.2021р.).

Міжнародна безпека - захищеність системи міжнародних відносин від загроз їх дестабілізації, конфронтації, збройних конфліктів і війн, яка визначається таким станом міжнародних відносин, за якого забезпечуються життєво важливі інтереси (інтереси виживання) всіх суб'єктів світової політики, виключається порушення загального миру або створення загроз реалізації вказаних інтересів і, відповідно, безпеці народів.

Система міжнародної (колективної) безпеки – система безпеки, створена зусиллями кількох держав або всього світового співтовариства для виявлення, нейтралізації або зниження рівня загроз (економічних, екологічних, воєнних тощо) існуванню та розвитку людської цивілізації на регіональному або глобальному рівні та запобігання цим загрозам.

Система міжнародної безпеки складається з різномірних (глобальних, регіональних, субрегіональних структур та механізмів безпеки, які забезпечують відповідний рівень безпеки і можуть взаємодіяти (або конкурувати, протидіяти одне одному) залежно від обставин та головних цілей свого існування, закладених в їхні установчі документи.

Глобальна безпека - вид безпеки для усього людства, захист від небезпек всесвітнього масштабу, що загрожують існуванню людського роду, або можуть привести до різкого погіршення умов життєдіяльності на планеті.

Регіональна безпека - система відносин між країнами тих чи інших регіонів світу, за якої країни отримують можливість суверенного визначення форм і шляхів свого економічного, політичного та культурного розвитку, будучи при цьому вільними від загрози війн (збройних конфліктів), економічних і політичних диверсій, а також втручання у їх внутрішні справи.

ДЖЕРЕЛО: *Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. 448 с. (с.231-236)*

Електронне посилання на джерело:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Основні загрози міжнародній безпеці

На міжнародну безпеку, як і на національну безпеку країн, дедалі більше впливають процеси глобалізації. Загрози безпеці класифікують за різними ознаками: за масштабами поширення (глобальні, регіональні, локальні), за співвідношенням суб'єктів, що є джерелом загрози та її ціллю (симетричні, джерелом та ціллю яких є держави, і асиметричні, створювані позадержавними суб'єктами і спрямовані на держави), за історичною вкоріненістю (традиційні й нетрадиційні), за відносним часом появи (традиційні й нові) тощо. Інколи у фокусі уваги опиняється відразу кілька ознак, наприклад масштаб і зміст конфлікту, спричиненого дією загрози, разом з характером учасників (загрози геополітичні, міжцивілізаційні, міжнаціональні, міжетнічні тощо). Сучасні безпекові загрози ще характеризують як «жорсткі» (включає воєнні та оборонні аспекти національної безпеки держави: війна, тероризм і розповсюдження зброї масового ураження) та «м'які» (зосереджується на

потенційних політичних, соціальних та економічних викликах національній безпеці: зміни клімату, занепад довкілля, проблеми бідності, поширення інфекційних захворювань, нелегальна міграція, торгівля людьми, міжетнічні конфлікти, кібертероризм).

***ДЖЕРЕЛО:** Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова ; за ред. К. А. Кононенка. К.: НІСД, 2013. – 56 с.*

***Електронне посилання на джерело:** <http://www.niss.gov.ua>*

3.8 Національна безпека і безпекова політика. Стратегія національної безпеки України

Національна безпека - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам;

***ДЖЕРЕЛО:** Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. № 1357-IX. Дата оновлення: 01.08.2021.*

Електронне посилання на джерело:

https://ips.ligazakon.net/document/view/t182469?an=1&ed=2021_03_30

Стратегія національної безпеки України - документ, що визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання, механізми захисту національних інтересів України та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки

Стратегія національної безпеки України розробляється за дорученням Президента України протягом шести місяців після його вступу на пост.

Стратегія національної безпеки України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України і затверджується указом Президента України.

Президент України у разі необхідності може вносити зміни до Стратегії національної безпеки України в установленому порядку.

До підготовки проекту Стратегії національної безпеки України залучаються Апарат Ради національної безпеки і оборони України, Національний інститут стратегічних досліджень, державні органи, інституції громадянського суспільства, а також можуть залучатися іноземні експерти.

Стратегія національної безпеки України визначає:

- 1) пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки;
- 2) поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов;
- 3) основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки;
- 4) напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони;
- 5) ресурси, необхідні для її реалізації.

Стратегія національної безпеки України є основою для підготовки всіх інших документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони.

Реалізація Стратегії національної безпеки України здійснюється на основі національного оборонного, безпекового, економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

4. Стратегія національної безпеки України оприлюднюється в установленому законодавством порядку (крім положень, що містять інформацію з обмеженим доступом).

ДЖЕРЕЛО: 1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. № 1357-IX. Дата оновлення: 01.08.2021.

Електронне посилання на джерело:

https://ips.ligazakon.net/document/view/t182469?an=1&ed=2021_03_30

2. Про Стратегію національної безпеки України: Указ президента України від 14.09.2020р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративно-правова реформа в Україні / за ред. С. В. Петкова. Київ : КНТ, 2022. 180 с. URL: <https://surl.li/lcfogr>
2. Бондар І. С., Горник В. Г., Кравченко С. О., Кравченко В. В. Політика в публічному управлінні : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2020. 200 с.
3. Децентралізація публічної влади : навчальний посібник / уклад. Л. Горохова, М. Козловець, М. Огороднійчук. Житомир : Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2024. 236 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/39306/1/posibnyk.pdf>
4. Дзяна Г. О. Комунації в публічному управлінні : навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2024. 224 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2025/1/28/paragraphs/65921/posibnikdzyana-go.pdf>
5. Європейські орієнтири публічного управління : колективна монографія / за ред. Ю. Ю. Лихач. Київ : НУ "Чернігівська політехніка", 220 с. URL: <https://online.fliphtml5.com/vugdh/qdho/>
6. Лозинська Т. М., Іваніна О. В., Щетініна Т. О. Публічне управління : навчальний посібник. Полтава : ТОВ АСМІ, 2023. 186 с. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/15405>
7. Мамонтова Е. В. Публічна політика : навч.-метод. посібник / уклад. Е. В. Мамонтова. Одеса : Фенікс, 2023. 146 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.25692>
8. О. М. Таран. Харків : ТОВ «Оберіг», 2024. 240 с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/57938>
9. Оніщик А. В. Державне та регіональне управління : навчально-методичний посібник. Одеса : Олді+, 2022. 166 с.
10. Основи публічного адміністрування : навчальний посібник / Ю. П. Битяк та ін. ; за ред. Н. П. Матюхіної. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : Право, 2021. 238 с. URL: <https://surl.li/jjjsui>
11. Основи публічного управління та адміністрування : навчальний посібник / П. С. Покатаєв, М. А. Латинін, С. В. Степаненко, Г. П. Пасемко,
12. Петренко І. І. Аналіз публічної політики : навчальний посібник. Київ : Норма права, 2023. 332 с.
13. Політологія : навчальний посібник / уклад. Л. М. Мельник, І. А. Дужа, І. М. Грек. Біла Церква : БНАУ, 2022. 494 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7645/1/Politolohiia_navchaln.pdf
14. Хрідочкін А. В., Віхляєв М. Ю., Макушев П. В. Публічне управління та адміністрування : словник термінів. Запоріжжя : Гельветика, 2021. 604 с.
15. Черній В. Д. Функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні: актуальні питання адміністративно-правового регулювання : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2021. 204 с.

Навчальне видання

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ВРЯДУВАННЯ

конспект лекцій

Укладач: **Ключник** Альона Володимирівна

Формат 60×84 / 16 Ум. друк. арк. 5,43.

Тираж 70 прим. Зам № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Г. Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від. 20.02.2013 р.